

ENHET
Enheten för Samhällspolitik
HANDLÄGGARE
Isabella Selling

DATUM
2023-12-14
ERT DATUM
2023-12-27

DIARIENUMMER
20230233
ER REFERENS
S2023/02576

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

LOs yttrande över Remiss angående Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen SOU 2023 nr 52

LO har beretts möjlighet att lämna synpunkter på de förslag som framgår av *SOU 2023:52 Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen*. Remissvaret inleds med LOs övergripande och principiella syn och är sedan uppdelad i tre delar: ett hållbart och effektivt brottsförebyggande arbete med robusta och enkla regelverk, utökade möjligheter till uppgiftsinhämtning och minska motivationen att begå brott. Där LO ej har lämnat synpunkter delar LO utredningens bedömningar och förslag.

Sammanfattning av LOs ståndpunkter

- LO tillstyrker att regleringen om att ansvar för brottsförebyggande arbete inom välfärdssystemens område ska gälla för Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, CSN, Migrationsverket och Arbetsförmedlingen och att ansvaret för det brottsförebyggande arbetet bör gälla brottslighet som är riktad mot de ekonomiska förmåner och stöd som omfattas av bidragsbrottslagen.
- LO tillstyrker förslaget om en ny förordning, att Brottsförebyggande rådet (Brå), Ekobrottsmyndigheten och Ekonomistyrningsverket (ESV) ska ge stöd, kunskap och vägledning till de beslutande myndigheterna och att en gransknings- och stödfunktion inrättas. LO vill lyfta att detta är givet att ändamålsenliga resurser tillförs och att det nya ansvaret inte sker på bekostnad av myndigheternas övriga brottsbekämpande arbete.
- LO tillstyrker utredningens förslag om att de beslutande myndigheterna ska utöka sitt kartläggnings- och åtgärdsarbete. LO vill lyfta att det kräver stora resurstillskott till de aktuella myndigheterna.
- LO är positiva till att Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten får göra en förfrågan om annan fysisk person än den försäkrade samt om juridisk person och att banker och att andra penninginrättningar ska på begäran lämna uppgifter som avser en försäkrad, annan fysisk person eller en juridisk person. LO understryker dock att förslaget

POSTADRESS 105 53 Stockholm
BESÖKSADRESS Barnhusgatan 18
TELEFON 08-796 25 00 TELEFAX 08-24 52 28
E-POST mailbox@lo.se HEMSIDA www.lo.se
ORGANISATIONNUMMER 802001-9769
BANKGIRO 368-4834 PLUSGIRO 8 50-8

Landsorganisationen i Sverige

behöver förtydliga vem tredje person är och en översyn av rekvisitet behöver göras då "kan antas" är ett lågt ställt krav.

- LO anser inte ett system med administrativa sanktionsavgifter på välfärdssystemens område ska införas. Därför avstyrker LO utredningens samtliga förslag rörande ett administrativt sanktionsavgiftssystem.
- LO föreslår i stället att man ska ta fram ett register över företag så att företag inte ska kunna upphandlas i nya kommuner och regioner och därmed flytta runt sin brottslighet. Regeringen bör utreda möjligheten att upprätta system där samtliga upphandlande myndigheter och statliga och kommunala bolag måste delta. Här bör inrättandet av en "svart lista" över oseriösa aktörer utredas.
- LO avstyrker utredningens samtliga förslag rörande ett system med bidragsspärr.

LOs övergripande och principiella syn på frågan

Ordning och reda på arbetsmarknaden och ordning och reda i välfärdssystemen är två centrala och nära sammanflätade delar för ett fungerande välfärdssamhälle som Sverige. Det som tidigare var fusk och utnyttjande har utvecklats till kriminalitet både på arbetsmarknaden och mot våra gemensamma välfärdssystem. LO stödjer tillfullo utredningens strävan att förhindra felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Det är av stor vikt att de medel som avsätts går till det som de är avsedda för och att det finns ett kontinuerligt och aktivt arbete med att förebygga och förhindra brottslighet.

LO är, precis som utredningen, av den uppfattning att brott mot välfärdssystemen riskerar att urholka tilliten till systemen och hota förtroende för välfärdssamhället. För att upprätthålla legitimiteten och för att uppfattas som trovärdiga och rättvisa krävs att rätt ersättning kommer rätt person och rätt företag till del. Det är av yttersta vikt att våra gemensamma transfereringssystem går till det de är avsedda för. LO menar att fokus ska vara på det systematiska felanvändningar och aktörer som medvetet utnyttjar välfärdssystemen. Inte att jaga enskilda individer och därigenom indirekt stigmatisera olika kategorier av ersättningsberättigade. Den enskilde individen ska få stöd och möjlighet att göra rätt för sig. För det krävs information, kunskap och förmåga. Myndigheterna behöver kunna korskontrollera uppgifter. För det krävs sekretesslättnader.

Utredningen menar att flera myndigheter har sett indikationer på att antalet kriminella som använder företag för att utnyttja stöd och förmåner inom välfärdssystemen ökar. Det handlar framförallt om assistansersättning, tandvårdsstöd och olika former av anställningsstöd. LO har under lång tid pekat på att företag används som brottsverktyg. Fusk och brottsligheten

inom välfärden hänger nära samman med och är en del av den växande arbetslivskriminaliteten. Det handlar om företagsmodeller som utnyttjar våra gemensamma välfärdssystem men också kombinerar ekonomisk brottslighet och utnyttjande av arbetskraft. Det senare kan exempelvis ske i form av människoexploatering, människohandel, brott mot arbetsmiljöreglerna och brott mot kollektivavtal i syfte att hålla kostnaderna nere och på så vis tillförskansa sig konkurrensfördelar. Detta har allvarliga konsekvenser för arbetstagare, de seriösa företagen som vill göra rätt för sig och som riskerar att konkurreras ut men också för välfärdens finansiering som bygger på att skatter och avgifter betalas in.

Ett hållbart och effektivt brottsförebyggande arbete med robusta och enkla regelverk

Utredningen menar på att åtgärder bör inriktas på att förebygga välfärdsbrott och felaktiga utbetalningar redan från början. Redan innan en förmån eller ett stöd beviljas är det viktigt att beslutande aktörer har förmågan att upptäcka felaktiga utbetalningar. LO delar utredningens analys.

LO tillstyrker alla de förslag som innefattar att Brå, Ekobrottsmyndigheten och ESV ska ge stöd, kunskap och vägledning till de beslutande myndigheterna om hur ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete bedrivs och att en inventering av vilket behov av stöd de beslutande myndigheterna har. LO tillstyrker även att en ny förordning (Förordningen om brottsförebyggande arbete på välfärdssystemens område) ska införas och att en gransknings- och stödfunktion (Rådet mot välfärdsbrott) bör inrättas. LO vill dock lyfta att detta är givet att ändamålsenliga resurser tillförs och att det nya ansvaret inte sker på bekostnad av myndigheternas övriga brottsbekämpande arbete.

LO stödjer utredningens förslag att beslutande myndigheterna ska kartlägga brottsligheten, dess orsaker och konsekvenser inom de förmåner och stöd som myndigheten beslutar om och därefter komplettera och analysera resultatet och sammanställa detta i en lägesbild och åtgärdsplan. LO vill dock lyfta att detta kräver stora resurstillskott till de aktuella myndigheterna. Nya arbetsuppgifter innebär ökade kostnader, både i form av handläggnings- och administrativa system, utbildning för personal och framtagandet av rutiner men också nya IT-system. Idag har i stort sett alla myndigheter besparingskrav vilket börjar synas i handläggningstiderna. Nya kartläggningar, åtgärdsplaner samt analys- och planeringsarbete får aldrig gå ut över den dagliga handläggningen där den sökande väntar på beslut om ersättning.

Utökade möjligheter till uppgiftsinhämtning

Utredningen ger ett antal förslag på vilka utredningsmöjligheter beslutande aktörer ska ha. Det ska vara möjligt att i högre utsträckning än idag kontrollera de egenrapporterade uppgifterna mot en annan källa. Banker och andra penninginrättningar ska på begäran lämna ut uppgifter till Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Utredningen föreslår även att det ska vara möjligt att begära in information om annan fysisk eller juridisk person om det kan antas att en förmån kan komma att beslutas felaktigt eller med ett för högt belopp. Detsamma gäller om det kan antas att en förmån har beslutats, betalats ut eller tillgodoräknats felaktigt eller med ett för högt belopp.

LO delar utredningens ståndpunkt att ett sätt att förebygga felaktiga utbetalningar är att så långt det är möjligt se till att beslutande aktörer har ett korrekt underlag vid beslut om förmåner. För att det ska vara möjligt måste de ha tillgång till korrekta uppgifter. LO tillstyrker därför de förslag som innebär att de beslutande aktörerna behöver ha större möjligheter att hämta in uppgifter om den sökande. Det ska vara möjligt att kontrollera de egenrapporterade uppgifter mot en annan källa.

LO är positiva till de förslag att det ska möjligt att göra förfrågan om annan fysisk person än den försäkrade och om juridisk person samt att banker och andra penninginrättningarna ska lämna uppgifter. LO menar dock att förslagen behöver förtydligas vem tredje person är och en översyn av rekvisitet behöver göras då "kan antas" är ett lågt ställt krav. Rekvisitet för att göra en förfrågan gällande en annan än den sökande bör vara högre än för den sökande, förslagsvis "att det finns särskilda skäl" eller att det är "sannolikt", för att en förfrågan ska göras. Det här behöver därför utredas vidare.

Minska motivationen att begå brott

De förslag som utredningen föreslår för att minska motivationen att begå brott är riktade mot den enskilde. LO finner det motsägelsefullt eftersom det är framförallt via åtgärder riktade till företag, genom exempelvis assistans eller nystartsjobb, som de stora summorna försvinner ut i välfärdsbrottslighet. Att kriminella nätverk och organiserad brottslighet använder företag som brottsverktyg för att begå brott riktade mot välfärdssystemen är en växande trend. Fokus bör därför främst vara där. LO delar inte utredningens resonemang om näringsförbud och att välfärdssystemen bygger på en slags frivillighet att ansöka om förmåner och stöd, och att de på så sätt skiljer sig från näringsidkares skyldigheter att betala skatt eller iaktta konkurrensbestämmelser. Vid personlig assistans bygger den verksamhet näringsidkaren valt att driva helt på ett åtagande gentemot det allmänna som förutsätter offentlig finansiering.

Administrativt sanktionssystem

I delbetänkandet SOU 2022:37 *Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott – Administrativt sanktionssystem och effektivare hantering av misstänkta brott* avstyrkte LO i sitt remissvar förslaget om att införa ett administrativt sanktionssystem. LO skrev då att systemet riskerar att skada legitimiteten för socialförsäkringssystemen och att utgångspunkten måste vara att fokusera på det systematiska, uppsåtliga fusket och den organiserade brottsligheten – aldrig att jaga enskilda som begått misstag. Risker blir då att systemen upplevs orättvisa och otillgängliga och att tilliten skadas. LO menade att det finns andra mer träffsäkra sätt att bekämpa brottsligheten och fusket, exempelvis sekretesslättnader. LO avstyrkte särskilt att inkludera arbetslöshetskassorna i det administrativa sanktionssystemet eftersom det redan finns flera sanktionsmöjligheter för arbetslöshetskassorna. Flera andra remissinsatser var kritiska till ett administrativt sanktionssystem. Att slutbetänkandet nu fortfarande föreslår det, med ett antal förslag kopplade till ett sanktionssystem är förvånande.

LO avstyrker fortsatt alla förslag kopplade till ett administrativt sanktionssystem baserat på ovanstående resonemang. Ett administrativt sanktionssystem riskerar att slå hårt mot de grupper i samhället som befinner sig i en socialt eller ekonomiskt utsatt situation och systemet gör ingen skillnad på uppsåt eller ej. Istället bör de beslutande aktörernas arbete med kontrollutredningar och eventuella återkrav prioriteras.

LO föreslår att det bör tas fram ett register över företag, så att företag inom assistans och tandvård inte ska kunna upphandlas i nya kommuner och regioner och därmed flytta runt sin brottslighet. Det behövs en nationell koordinering mellan alla de upphandlande myndigheterna, för att förhindra att arbetslivskriminella företag kan fortsätta bedriva verksamhet och vinna nya kontrakt i andra kommuner. LO anser att regeringen bör utreda möjligheten att upprätta system där samtliga upphandlande myndigheter och statliga och kommunala bolag måste delta. Här bör inrättandet av en ”svart lista” över oseriösa aktörer utredas.

Bidragsspärr

LO avstyrker starkt förslaget att införa en bidragsspärr. I utredningen finns ingen egentlig argumentation utan man hänvisar till att “upptäcktsrisken, kriminalisering och sanktioner av olika slag kan ha en avskräckande, allmänpreventiv effekt.”

Utredningen konstaterar att systemet med bidragsspärr inskränker de rättigheter som anges i barnkonventionen. Här menar utredningen att barnkonventionen får inskränkas om det finns motstående intressen som

väger lika tungt eller tyngre vilket de bedömer att skyddet av välfärdssystemen är. Man skriver även att en bidragsspärr kan "riskera att lägga extra börda på barn som redan är i en socialt och ekonomiskt utsatt situation". Att stänga ute individer från välfärden och kollektivt straffa barn för deras föräldrars brott, med hänvisning till att man vill skydda välfärdssystemen är motsägelsefullt. LO anser att utredningens val att lyfta förslag som inskränker barnkonventionen och kan straffa redan socialt och ekonomiskt utsatta barn är oacceptabelt.

Även om LO anser att det inte bör införas ett system med bidragsspärr delar LO utredningens mening att ekonomiskt bistånd eller bistånd enligt lagen om mottagande av asylsökande är det yttersta skydds nätet i vårt samhälle. LO delar även utredningens mening att det alltid bör finnas möjlighet till undantag för de individer vars behov av omsorg inte kan tillgodoses genom till exempel ekonomiskt bistånd.

Dubbelbestraffning (ne bis in idem) är förbjudet enligt svensk rätt och EU-rätt. Utredningen menar på att eftersom utdömande av straff och bidragsspärr sker i samma rättegång så är det inte dubbelbestraffning. Denna del av utredningen är ytterst fåordig och frågan behöver utredas mer grundligt innan ett ställningstagande till dubbelbestraffning eller ej kan bedömas.

Utredningen jämför ett införande av bidragsspärr med körkortsåterkallelse, djurförbud och tillträdesförbud vid idrottsarrangemang. LO anser att jämförelsen brister eftersom dessa förbud är grundade i syfte att skydda andra.

En bidragsspärr är oproportionerlig åtgärd. Förslaget skulle dels leda till att tilliten till systemen urholkas och vara direkt systemhotande mot välfärdssamhället, dels vara ett snabbspår till fattigdom och öka risken för rekrytering till kriminella nätverk.

Avslutning

Avslutningsvis vill LO återigen betona att det är motsägelsefullt att förslagen för att minska motivationen att begå brott är riktade mot den enskilde individen när stora summor i välfärdsbrottlighet försvinner via företag. LO vill även påpeka det orimliga i att ge förslag som strider mot barnkonventionen och stänger ute invånare från vår gemensamma välfärd. Sådana åtgärder riskerar att urholka legitimiteten för välfärdssystemen. Det är viktigt att arbetet med att förhindra felaktiga utbetalningar framförallt fokuserar på det systematiska, uppsåtliga fusket och den organiserade brottsligheten – inte på att jaga enskilda som gör misstag.

Slutligen är det på sin plats att påminna om att försäkringar är just försäkringar och inte bidrag, samt att vårt gemensamma välfärdssystem existerar för att trygga människors försörjning i olika skeden i livet.

Med vänlig hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Susanna Gideonsson

Isabella Selling
Handläggare